

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.323

Прохоренко О. Є.,

аспірант Академії Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна;

Боднар І. В.,

кандидат юридичних наук,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИЧИН ТА УМОВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПУБЛІЧНОЮ НАРУГОЮ НАД ДЕРЖАВНИМИ СИМВОЛАМИ

У статті досліджені питання пов'язані з визначенням критеріїв класифікації причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з публічною наругою над державними символами. Дослідивши критерії класифікації причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з публічною наругою над державними символами, автори дійшли до висновку, що їх доцільно класифікувати на зовнішні та внутрішні.

Внутрішньою причиною та умовою злочинної поведінки є криміногенна мотивація та ціннісні орієнтації особи, що впливають на мотивацію індивідуальної злочинної поведінки. Зовнішні причини злочинної поведінки особи виражаються в конфліктній криміногенній ситуації між особою, яка вчиняє злочин, пов'язаний з неповагою до державних символів та іншими особами, державними та недержавними інституціями, а зовнішні умови – в особливостях мікросередовища, в якому опинилась особа.

Ключові слова: державні символи, зовнішні причини злочинної поведінки, внутрішні причини злочинної поведінки, мотивація, ціннісні орієнтації, мікросередовище.

Постановка проблеми. Серед усіх видів порушень авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, які привертають до себе увагу міжнародного співтовариства, наруга над державною символікою належить до найганебніших явищ нашого часу в сфері дотримання авторитету держави та виявлення поваги до неї. Державні символи є важливим атрибутом сучасної держави, складовою її конституційного ладу. Створені нею в процесі власного державотворення

символи нації з часом, як правило, стають державними у результаті їх відповідного закріплення на законодавчо-правовому рівні та потребують їх визнання і поваги.

Останні три роки в нашій державі відбуваються події політичного та військового характеру, під час яких особи вчиняють діяння, спрямовані на відкрите спаплюження та знищення державних символів України. Це обумовлює необхідність додаткових зусиль з боку держави щодо боротьби з цим ганебним, негативним явищем. Проте ця діяльність неможлива без прогнозування та планування боротьби зі злочинністю, що повинно базуватись на вивченні причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з наругою над державними символами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження зазначеної проблеми стали праці вітчизняних та зарубіжних фахівців з кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального права, зокрема: Ю.М. Антоняна, О.М. Бандурки, Є.М. Бодюла, І.В. Боднара, В.В. Василевича, А.Д. Глопочкіна, О.М. Гуміна, О.І. Гурова, С.І. Дементьєва, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, Р.А. Джансараєвої, О.М. Джужи, А.І. Долгової, В.М. Дрьоміна, В.А. Єлеонського, В.П. Ємельянова, А.П. Закалюка, А.Ф. Зелінського, О.Г. Колба, О.М. Костенка, В.М. Куца, С.Я. Лебедева, О.М. Литвака, О.М. Литвинова, В.В. Лунєєва, О.А. Мартиненка, М.П. Мелентьєва, В.О. Меркулової, Г.М. Мінковського, А.І. Олексієва, Г.О. Радова, О.П. Северова, В.П. Севастьянова, І.С. Сергєєва, О.О. Титаренка, В.М. Трубникова, С.Я. Фаренюка, Ю.В. Шинкарьова та ін.

Формулювання мети. Зазначена вище проблематика поки що досліджена недостатнім чином. У більшості сучасних наукових праць причини та умови вчинення злочинів, пов'язаних з публічною наругою над державними символами, висвітлені фрагментарно, хоч зазначені питання мають важливе наукове й практичне значення. Тому їх комплексне дослідження крізь призму сучасних реалій реформування правоохоронних органів держави з урахуванням досягнень вітчизняної науки кримінального права, на основі узагальнення практики призначення покарань, результатів аналізу зарубіжного досвіду та відповідних міжнародно-правових актів з питань виявлення причин та умов вчинення

злочинів, пов'язаних з публічною наругою над державними символами, вбачається необхідним і своєчасним. Проте в межах однієї статті в повному обсязі висвітлити зазначені питання неможливо. Саме тому ми зупинимось лише на питаннях, пов'язаних з класифікацією причин та умов вчинення злочинів, пов'язаних з публічною наругою над державними символами.

Виклад основного матеріалу. Питання визначення змісту поняття причин та умов злочинності складне і дискусійне. Зокрема, поряд з термінами «причини злочинності», «умови злочинності», «детермінанти злочинності» в наукових джерелах вживаються терміни «обставини» та «фактори» злочинності. Під обставинами вчені розуміють об'єднувальний термін для причин та умов. Слово «фактор» вживається у різних значеннях, а саме: це історична, рушійна сила процесу, що розглядається і визначає його характер, окремі риси; це група причин, які об'єднані якою-небудь головною ознакою; це проста підміна категорій «причина», «умова», «обставини» поняттям «фактор» [1; 2].

Разом з тим, незважаючи на наявність певних суперечливих моментів, різних думок науковців, можна зробити висновок, що причини злочинності – це сукупність соціальних явищ, процесів, які у взаємодії з обставинами, що виступають як умови, детермінують існування злочинності як соціального явища. Умови не породжують злочинність, а лише сприяють вчиненню злочинів [3, с. 100]. Це визначення характерне як для загальносоціальної злочинності, так і для групи злочинів, пов'язаних з публічною наругою над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України.

Проблемам виявлення причин та умов злочинності приділено багато уваги у працях відомих українських і зарубіжних учених, проте ґрунтовних, з урахуванням багаторівневого підходу, досліджень причин вчинення злочинів, пов'язаних з наругою над державними символами, не проводилось. Тому під час вивчення причин вчинення злочинів, які посягають на суспільні відносини, що охороняють порядок використання та повагу до державних символів, необхідно, на наш погляд, використовувати багаторівневий підхід, оскільки виділення лише одного фактора (хоч і складного) як причинного не пояснює виникнення злочинності в

різних умовах та в різних суспільних системах, а також її різноманітність, оскільки при цьому можливе дослідження різних груп, що впливають на об'єкт регулювання, що необхідно для організації заходів із запобігання злочинів цього виду [4, с. 202].

Слід зазначити, що серед сучасних учених у теорії кримінології немає однозначного підходу до визначення класифікаційних груп та їх наповнення щодо причин та умов вчинення конкретного злочину. Численні точки зору можна згрупувати у три основні підходи.

1. Як зазначають А.І. Долгова, О.М. Яковлев, С.А. Тарарухін, причиною злочину є взаємодія криміногенних факторів соціального середовища та антисуспільних властивостей особи [4].

2. У свою чергу, І.М. Даньшин, Л.М. Давиденко зазначають, що причиною вчинення конкретного злочину визнаються негативні соціальні явища і процеси, під впливом яких у особи виникають антисуспільні погляди, звички, установки, що втілюються у кримінальну мотивацію і внутрішню готовність до протиправних дій. Іншими словами, причина злочину лежить у площині соціального середовища [5].

3. Ми схилиємось до точки зору, яка сформульована А.Ф. Зелінським, А.П. Закалюком і О.М. Костенком. Вони вбачали причину злочину у самому злочинці, а точніше у дефектності інтелектуальної, вольової та емоційної структури його особистості. Вони доводять, що уроджені і набуті риси та властивості особи у складній взаємодії породжують кримінальну мотивацію і рішучість на вчинення злочину за певної життєвої ситуації [6].

Під час пояснення причин індивідуальної злочинної поведінки слід виходити з того, що будь-які об'єктивні (зовнішні) впливи середовища, а також суб'єктивні (внутрішні) риси та властивості не здатні самі по собі спричинити вчинення злочину.

Вони мають пройти через психіку особистості (світогляд, цінності, інтереси, нахили) і втілитися у мотивах та рішенні діяти протиправно. Отже, носієм причини індивідуальної злочинної поведінки виступає людина, а не зовнішні впливи та ситуації. Встановлення безпосередньої причини вчинення конкретного злочину має здійснюватися шляхом з'ясування мотивів, що ви-

ступають підставою для прийняття рішення діяти певним чином для досягнення поставленої мети [6].

Саме тому, враховуючи багаторівневий підхід до виявлення причин та умов вчинення злочинів, вітчизняні кримінологи поділяють причини та умови злочинної поведінки особи на внутрішні і зовнішні (об'єктивні та суб'єктивні) [4, с. 653]. Саме такий поділ ми вважаємо найбільш вдалий під час дослідження причин та умов злочину, пов'язаного з публічною наругою над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України.

Внутрішньою причиною злочинної поведінки є криміногенна мотивація. Перш за все, це насильницька, корислива та корисливо-насильницька мотивація злочинної поведінки з метою завоювання, підтримання авторитету та неформального статусу в певному визначеному соціальному середовищі [7, с. 9–10].

Під час дослідження внутрішніх детермінант злочинної поведінки, поряд з мотивацією злочинної поведінки, необхідно звернути увагу на ціннісні орієнтації особи, що впливають на мотивацію індивідуальної злочинної поведінки.

Зовнішні причини злочинної поведінки особи виражаються в конфліктній криміногенній ситуації між особою, яка вчиняє злочин, пов'язаний з неповагою до державних символів та іншими особами, державними та недержавними інституціями, а зовнішні умови – в особливостях мікросередовища, в якому опинилась особа.

Особа під час вчинення злочинних дій завжди діє у певній багатокомпонентній ситуації. Ситуації, що передують злочину, виходячи з їх змісту, поділяються на криміногенні (такі, що створюють об'єктивні передумови злочину), і некриміногенні (нейтральні або такі, що навіть створюють перешкоди для злочину). Особа, яка вчиняє злочин, вносить власні особистісні якості, які є результатом її формування як особистості і стають тим компонентом ситуації, який надає можливість вчинити злочин.

Криміногенна ситуація виявляється під час вчинення більшості злочинів. Частіше за все це конфліктна ситуація. Стадії конфліктної криміногенної ситуації виражаються в етапах її вирішення. Перша стадія – це виникнення самої ситуації, друга – переростання конфліктної ситуації в передкриміногенну ситуацію.

цію внаслідок поступового загострення відносин між суб'єктами, третя – переростання передкриміногенної ситуації в криміногенну, можливий наслідок якої – злочинне діяння.

Поряд із зовнішніми причинами криміногенної ситуації значну роль під час скоєння злочинів відіграють зовнішні умови злочинної поведінки, що полягають в особливостях мікросередовища, які сприяють або перешкоджають розвитку конфліктної криміногенної ситуації, а також у безпосередньому вчиненні злочинів. Фактично вони виражаються в різних недоліках діяльності структурних підрозділів державних та недержавних інституціях [8, с. 66–67].

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що детермінанти як групової, так і індивідуальної злочинної поведінки поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішні детермінанти в свою чергу поділяються на внутрішні причини злочинної поведінки засуджених, що полягають в криміногенній мотивації, та внутрішні умови, що полягають в особливостях психічного і психофізіологічного стану, в якому опинилась особа.

Аналогічні висновки можна зробити й щодо зовнішніх детермінант злочинної поведінки. Так, зовнішні причини злочинної поведінки виражаються в конфліктній криміногенній ситуації між особою, яка вчиняє злочин, пов'язаний з публічною наругою над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України та державними та недержавними інституціями, а зовнішні умови – в особливостях мікросередовища, в якому опинилась особа.

Ці зовнішні та внутрішні причини й умови злочинної поведінки повинні бути враховані під час прогнозування індивідуальної злочинної поведінки під час планування заходів щодо запобігання злочинних виявів у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Кримінологія. Загальна частина: альбом схем / Денисов С. Ф., Денисова Т. А., Кулик С. Г. та ін. Чернігів: Десна, 2015. 658 с.
2. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт попередження злочинності: монографія. Луцьк: Вежа, 2006. 464 с.
3. Курс кримінології: особлива частина: підручник / Корнієнко Б. В., Романюк І. М. та ін. Київ: Юрінком-Інтер, 2001. 480 с.

4. Долгова А. И. Криминология: учебник для юридических вузов. Москва: Инфра–Норма, 1999. 779 с.
5. Данышин И. Н., Голина В. В. Курс лекций по криминологии. Харьков: Одисей, 2007. 280 с.
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 1. Київ: Ін Юре, 2007. 424 с.
7. Боднар І. В. Криминологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу: автор. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 22 с.
8. Боднар І. В. Криминологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 244 с.

References

1. Denisov, S. F., Denisova, T. A., Kulik, S. G. (2015), *Criminology. General part: Scheme album*. Chernihiv: Desna.
2. Kolb, O. G. (2006), *Institution of execution of punishment as a subject of crime prevention: a monograph*. Lutsk: Tower.
3. Kornienko, B. V., Romanyuk, I. M. (2001), *Course of Criminology: a special part: a textbook*. Kyiv: Yurinkom-Inter.
4. Dolgova, A. I. (1999), *Criminology: a textbook for law schools*. Moscow: Infra-Norma.
5. Danshin, I. N., Golina, V. V. (2007), *Course of lectures on criminology*. Kharkov: Odyssey.
6. Zakalyuk, A. P. (2007), *The course of modern Ukrainian criminology: theory and practice: 3 books. Vol. 1*. Kyiv: Y. Yure Publishing House.
7. Bodnar, I. V. (2012), *Criminological principles of preventing the commission of crimes in the criminal executive institutions of the closed type: author's abstract. dis ... Candidate lawyer sciences*. Kharkiv.
8. Bodnar, I. V. (2012), *Criminological principles of preventing the commission of crimes in criminal-executive institutions of the closed type: dis. ... Candidate lawyer sciences*. Kharkiv.

Prokhorenko O. Ye., Bodnar I. V.

CLASSIFICATION OF REASONS AND CONDITIONS OF COMMITTING CRIMES CONNECTED WITH PUBLIC OUTRAGE UPON STATE SYMBOLS

The article deals with the issues related to the definition of the criteria of classifying the reasons and conditions of committing crimes connected with public outrage upon state symbols. Having examined the criteria of classifying the reasons and conditions of committing crimes connected with public outrage upon state

symbols, the author came to a conclusion that it is expedient to classify them as external and internal.

Taking into account the multi-level approach to revealing the reasons and conditions of committing crimes, domestic criminologists divide the reasons and conditions of person's criminal behavior into internal and external (objective and subjective). This division is the most successful while investigating the reasons and conditions of a crime connected with public outrage upon the State Flag of Ukraine, the State Coat of Arms of Ukraine or the State Anthem of Ukraine.

The internal reason of criminal behavior is crime-based motivation. First of all, it is forcible, selfish and mercenary-violent motivation of criminal behavior in order to conquer, maintain authority and informal status in a certain social environment.

While studying of internal determinants of criminal behavior, along with the motivation for criminal behavior, it is necessary to pay attention to the value orientations of a person that influence the motivation of individual criminal behavior.

External reasons of person's criminal behavior are expressed in a conflict criminogenic situation between a person who commits a crime related to contempt of state symbols and between other persons, state and non-state institutions, and external conditions are expressed in the peculiarities of the microenvironment in which a person appeared.

While committing a criminal act a person always operates in a certain multicomponent situation. Situations preceding crime, based on their content, are divided into criminogenic ones (those that create the objective preconditions of the crime) and non-criminogenic (neutral or those that even create obstacles to the crime). A person committing a crime introduces his or her personal qualities as a result of forming him or her as a person who becomes a component of a situation that makes it possible to commit a crime.

Criminogenic situation manifests itself in most crimes. Most often it is a conflict situation. Stages of conflict criminogenic situation are expressed in the stages of its solution.

Along with the external reasons of criminogenic situation, the external conditions of criminal behavior, consisting of the features of the microenvironment, which contribute or hinder the development of a conflict criminogenic situation, as well as the direct commission of crimes, play an important role in committing crimes. In fact, they are expressed in various disadvantages of the activities of structural units of state and non-state institutions.

Key words: *state symbols, external reasons of criminal behavior, internal reasons of criminal behavior, motivation, value orientations, microenvironment.*